

ZIELONA TARCZA WSCHOD

CZYLI JAK LASY I MOKRADŁA MOGĄ WZMOCNIĆ
BEZPIECZEŃSTWO I OBRONNOŚĆ POLSKI

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
Zielona Tarcza Wschód w pigułce	4
1. Czym jest Zielona Tarcza Wschód - jak natura może wspierać obronność?	5
1.1. Obronność jako usługa ekosystemowa	6
1.2. Koncepcja Zielonej Tarczy Wschód	7
2. Zielona Tarcza Wschód - jak ją zbudować?	9
2.1. Etap I: Inwentaryzacja i planowanie	10
2.2. Etap II: Wdrażanie działań z zakresu ochrony i odbudowy przyrody	11
2.2.1. Zmiana zarządzania lasami	11
2.2.2. Odtwarzanie mokradeł	13
2.2.3. Renaturyzacja rzek	15
3. Razem na rzecz przyrody i obronności	16
3.1. Współpraca na poziomie Unii Europejskiej	17
3.2. Współpraca na poziomie krajowym	18
Podsumowanie	19

Dokument opracowany przez:

Koalicja 10%

Koalicja 10% to zespół największych polskich organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną przyrody, takich jak: **Fundacja ClientEarth Prawnicy dla Ziemi, Fundacja WWF Polska, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Pracownia na Rzecz Wszystkich Istot, Klub Przyrodników, Centrum Ochrony Mokradeł, Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra”, Fundacja Dzika Polska, Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze, Fundacja Greenmind, Lasy i Obywatele, Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć.**

Organizacje te współpracują, aby promować i wspierać inicjatywy mające na celu ochronę środowiska i przywrócenie naturalnych ekosystemów.

WSTĘP

Wobec rosnących zagrożeń militarnych i klimatycznych **Polska stoi dziś przed wyzwaniem budowy odporności państwa w wielu wymiarach. Przyroda może stanowić odpowiedź na to wyzwanie i — jako część infrastruktury krytycznej — wspierać obronność Państwa** będąc dopełnieniem „Tarczy Wschód”, Narodowego Programu Odstraszania i Obrony¹.

Obronność, obok żywności, wody, czystego powietrza czy zmniejszania ryzyka powodzi i suszy, staje się kolejną, niezwykle ważną, usługą ekosystemową, którą natura może zapewniać obywatelom. Niestety, zasoby przyrodnicze w Polsce są w stanie krytycznym. **Aż 85% torfowisk w Polsce zostało zdegradowanych², ponad 90% jednolitych części wód powierzchniowych (czyli np. rzek i jezior) jest w złym stanie ekologicznym³. Pogarsza się również sytuacja w lasach, których powierzchnia, w latach 2019-2023, zmniejszyła się o 25,6 tys. ha⁴.**

Zmiana zarządzania lasami oraz terenami rolniczymi, modyfikacja sposobu gospodarowania wodą czy wykorzystanie naturalnych właściwości siedlisk przyrodniczych i ukształtowania terenu niosą potencjał zabezpieczenia naszego kraju jednocześnie wpisując się w cele Rozporządzenia UE ws. odbudowy zasobów przyrodniczych (NRL).

Odbudowa zasobów przyrodniczych to strategiczne przedsięwzięcie, które łączy cele bezpieczeństwa narodowego, ochrony przyrody oraz adaptacji do zmian klimatu.

Dlatego **Koalicja 10% wspiera projekt „Zielona Tarcza Wschód”** — wzmocnienia bezpieczeństwa Polski poprzez odbudowę i ochronę przyrody. Takie podejście jest spójne z dotychczasowymi działaniami m.in. Państwowej Rady Ochrony Przyrody⁵ oraz dialogiem prowadzonym pomiędzy Ministerstwem Obrony Narodowej oraz Ministerstwem Klimatu i Środowiska z organizacjami pozarządowymi⁶. **A badania pokazują, że ideę ochrony i odbudowy przyrody popierają również obywatele – w 2024 r. 75% Polek i Polaków** było za poparciem przez Polskę przepisów dotyczących odbudowy zasobów przyrodniczych (NRL)⁷.

¹ Uchwała nr 58 Rady Ministrów z dnia 10 czerwca 2024 r. w sprawie programu „Narodowy Program Odstraszania i Obrony – Tarcza Wschód”, RM-06111-63-24, https://tarczawschod.wp.mil.pl/u/f0/b7/f0b72810-2511-4149-96c9-b746cce739b4/uchwaa_nr_58_rm_2024_program_tarcza_wschod.pdf (dostęp: 08.09.2025).

² Wspólna deklaracja uczestników konferencji Pakt dla mokradel, [pakt-dla-mokradel-wspolna-deklaracja-konferencyjna.pdf](https://www.nik.gov.pl/najnowsze-informacje-o-wynikach-kontroli/stan-wod-w-polsce-2025.html) (dostęp: 21.10.2025).

³ Najwyższa Izba Kontroli, Zły stan wód w Polsce, 22.07.2025, <https://www.nik.gov.pl/najnowsze-informacje-o-wynikach-kontroli/stan-wod-w-polsce-2025.html> (dostęp: 20.10.2025).

⁴ Najwyższa Izba Kontroli, Dostosowywanie gospodarki leśnej do zmian klimatycznych – zmiarnowana dekada, 11.09.2025, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/adaptacja-gospodarki-lesnej-do-zmian-klimatu.html> (dostęp: 20.10.2025).

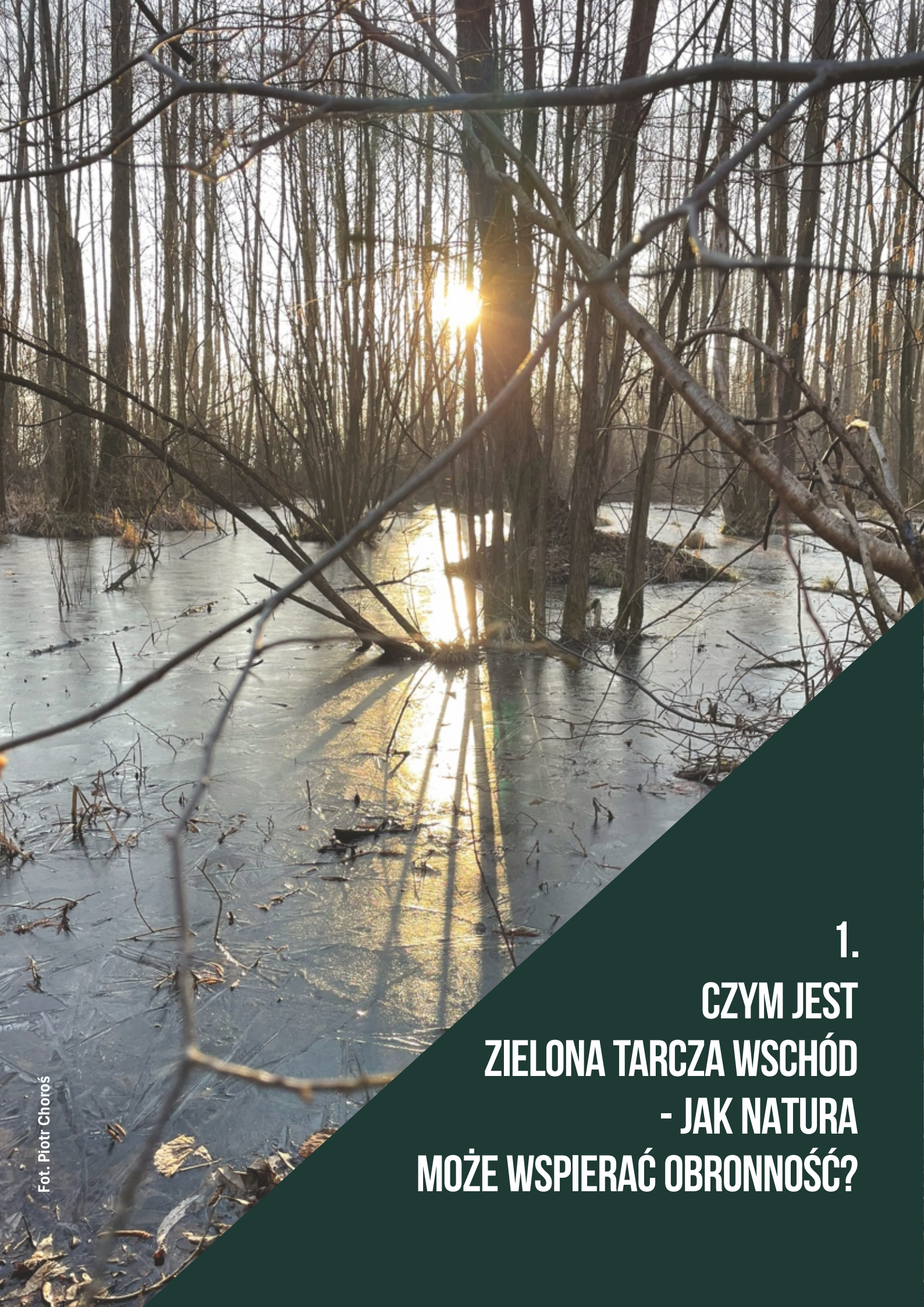
⁵ Państwowa Rada Ochrony Przyrody – Komisja ds. Ochrony Ekosystemów, Opinia w sprawie ekspertyzy „Środowisko przyrodnicze jako naturalna zaporą zabezpieczająca granicę Polski – rekomendowane działania”, https://prop.gov.pl/wp-content/uploads/2024/07/PROP-KOE-2024-06_srodowisko_granica.pdf (dostęp: 08.09.2025).

⁶ Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Dialog z NGO-sami o „Tarczy Wschód”, <https://www.gov.pl/web/klimat/dialog-z-ngo-sami-o-tarczy-wschod> (dostęp: 08.09.2025).

⁷ Instytut Spraw Publicznych, Nature Restoration Law i ochrona przyrody w oczach Polek i Polaków, https://www.isp.org.pl/uploads/drive/aktualnosci2/Nature_Restoration_Law_i_ochrona_przyrody_w_oczach_Polek_i_Polakow1.pdf (dostęp: 22.10.2025).

ZIELONA TARCZA WSCHÓD W PIGUŁCE

1. **Polska stoi dziś przed wyzwaniem budowy odporności państwa w wielu wymiarach. Bezpieczeństwo państwa i jego obywateli wymaga wykorzystania wszelkich dostępnych środków wzmacniających odporność Polski, a natura może zaoferować nam w tym zakresie kolejną usługę ekosystemową, jaką jest obronność.**
2. **Zielona Tarcza Wschód – poprzez odbudowę i ochronę ekosystemów – łączy cele militarne, ekologiczne i społeczne. Pozytywnie wpłynie zarówno na obronność kraju, jak również poprawi bezpieczeństwo wodne, żywnościowe i energetyczne, odbuduje bioróżnorodność a także wesprze lokalny rozwój społeczno-gospodarczy.**
3. **Najważniejszym zadaniem Zielonej Tarczy jest stworzenie naturalnej bariery krajobrazowej, która wzmocni obronność terytorialną Polski na granicy północnej i wschodniej – z Rosją, Białorusią i Ukrainą.**
4. **Realizacja Zielonej Tarczy Wschód wymaga podjęcia działań w trzech obszarach: zmiany zarządzania lasami, odtwarzaniu mokradł i renaturyzacji rzek. Co ważne, często są to bezkosztowe lub niskokosztowe działania, ponadto w niektórych przypadkach przyniosą oszczędności w wyniku np. zaniechania prac utrzymaniowych.**
5. **Wdrożenie Zielonej Tarczy Wschód, ale i renaturyzacja obszarów poza nią, wymaga ponadresortowej współpracy i nadania priorytetu tym działaniom na poziomie administracji rządowej i podległych jej podmiotów. Ważną rolę w jej wdrażaniu odgrywają również jednostki samorządu terytorialnego. Projekt ten ma szansę stać się przykładem nowoczesnej strategii obronnej, która nie tylko realizuje cele militarne, ale zadba również o środowisko i lokalne społeczności.**
6. **Zielona Tarcza Wschód wpisuje się w szerszy kontekst unijnej polityki bezpieczeństwa, klimatu i ochrony przyrody, w związku z tym Polska powinna wziąć na siebie rolę lidera w negocjacjach nadchodzącego budżetu unijnego, aby zapewnić finansowanie adekwatne do wyzwań stojących przed państwami członkowskimi leżącymi na wschodniej granicy Unii Europejskiej.**

Fot. Piotr Choroś

1. CZYM JEST ZIELONA TARCZA WSCHÓD - JAK NATURA MOŻE WSPIERAĆ OBRONNOŚĆ?

1.1.

OBRONNOŚĆ JAKO USŁUGA EKOSYSTEMOWA

Bezpieczeństwo narodowe zwykle kojarzy się z wojskiem, uzbrojeniem i infrastrukturą obronną. Jednak, gdy spojrzymy szerzej, również na doświadczenia militarne z lat poprzednich, zobaczymy, że ogromnym sprzymierzeńcem może być środowisko naturalne.

Rzeki zatrzymują wojsko

Ukraińska rzeka Irpień powstrzymała rosyjskie wojska przed dotarciem do Kijowa. Atak na Mikołajów przez Dniepr został udaremniony, a na wschodzie armia rosyjska poniosła znaczne straty podczas próby sforsowania rzeki Doniec⁸. Potwierdzają to również badania ekspertów ukraińskich⁹.

Bagna topią ciężki sprzęt wojskowy

Jak efektywne w zatrzymywaniu ciężkiego sprzętu są podmokłe tereny, pokazuje przypadek zatonięcia 70-tonowego pojazdu Herkules, którym w ramach ćwiczeń wiosną 2025 roku przemieszczali się po Litwie amerykańscy żołnierze.

Mokradła i lasy spowalniają wojska

Podczas Wojny Zimowej na pograniczu Finlandii z ZSRR z lat 1939-1940, Armia Czerwona musiała zmierzyć się z grząskimi, leśnymi i bagnistymi terenami Finlandii, co oznaczało problemy z logistyką i pełnym wykorzystaniem technicznego potencjału. Zwłaszcza jeśli chodzi o artylerię, czołgi, ale także i lotnictwo¹⁰.

Ochrona i odbudowa przyrody wspierają obronność państwa. Mokradła, doliny rzeczne czy lasy pełnią naturalną funkcję obronną. **W przypadku militarnej agresji, spowalniają one ruch wojsk przeciwnika, utrudniają manewry, orientację, komunikację i zaopatrzenie.** Tam, gdzie teren jest podmokły, zalesiony lub trudno dostępny, agresor traci tempo i element zaskoczenia, który ściśle związany jest z szybkim przemieszczaniem się. Obrona zyskuje wtedy przewagę i czas na reakcję. Najlepszym przykładem tego typu ekosystemów są mokradła, w tym torfowiska. Ich zdolność do zatrzymywania wody, tworzenia grząskich rozlewisk oraz stabilizowania wilgotności terenu sprawia, że stanowią przeszkodę trudną do sforsowania dla ruchu wojsk. Lasy z kolei zapewniają osłonę i kamuflaż, a ich zróżnicowana struktura może utrudniać zarówno ruchy piechocie, jak i przejazd ciężkiego sprzętu. Doliny rzeczne działają jak naturalne linie obrony, ograniczając mobilność przeciwnika.

Co istotne, utrzymanie takich ekosystemów w stanie sprzyjającym obronności **nie musi być kosztowne**. Często oznacza to po prostu rezygnację z działań, które im szkodzą: melioracji odwadniającej, intensywnej gospodarki leśnej, budowy dróg czy regulacji rzek. **Tam, gdzie przyroda działa sama, państwo zyskuje naturalną i tanią, praktycznie bezobsługową, skuteczną barierę obronną.** Szacunkowe **korzyści płynące z odbudowy przyrody są średnio 8-10 razy większe niż jej koszty**¹¹.

⁸ Polska przyroda ważnym elementem Tarczy Wschód. Ukraina też tak robiła, „Miesięcznik Dzikie Życie”, 17.09.2025, <https://www.onet.pl/styl-zycia/dzikie-zycie/polska-przyroda-moze-pomoc-w-obronie-granic/pj8e19730bc1058> (dostęp: 17.09.2025).

⁹ How Restored Wetlands Can Protect Europe from Russian Invasion, „YaleEnvironment360”, 10.06.2025, <https://e360.yale.edu/features/europe-wetland-defense> (dostęp: 26.09.2025).

¹⁰ Wojna zimowa 1939-1940. Jak „fiński Dawid” dał odpór „sowieckiemu Goliatowi”? National Geographic Polska, 10.06.2024, <https://www.national-geographic.pl/historia/wojna-zimowa-1939-1940-jak-finski-dawid-dal-odpor-sowieckiemu-goliatowi/> (dostęp: 20.10.2025).

¹¹ European Commission, Directorate-General for Environment, Restoring nature – For the benefit of people, nature and the climate, Publications Office of the European Union, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2779/439286> IPBES. (2019). Global assessment report on biodiversity and ecosystem services: Summary for policymakers. Sekretariat IPBES (dostęp: 27.10.2025).

1.2. KONCEPCJA ZIELONEJ TARCZY WSCHÓD

”

Tarcza Wschód powinna składać się z trzech elementów: środowiska naturalnego, które samo utrudnia atak, inżynieryjnych zabezpieczeń tam, gdzie są luki oraz magazynów materiałowych gotowych do szybkiego wykorzystania. My, wojskowi, mówimy, że teren też walczy i to od nas zależy, czy będzie działać jako nasz sojusznik czy przeciwnik. Będziemy starać się wykorzystywać w maksymalnym stopniu obszary naturalnie sprzyjające obronie. W naszym interesie leży powiększanie obszarów 'no go', czyli terenów trudno dostępnych dla czołgów i ciężkich sprzętów, poprzez zalesianie i zabagnianie ziem wzdłuż granicy.

Płk Marek Pietrzak

Koncepcja „Zielona Tarcza Wschód” to propozycja wzmocnienia bezpieczeństwa Polski poprzez odbudowę i ochronę przyrody wzdłuż północnej oraz wschodniej granicy – od **Mierzei Wiślanej, przez Warmię i Mazury, Suwalszczyznę, Podlasie, aż po Lubelszczyznę i Podkarpacie**. To obszary strategiczne dla obrony kraju, którą i lasy, mokradła i rzeki mogą znacząco wesprzeć.

Najważniejszym zadaniem Zielonej Tarczy jest stworzenie naturalnej bariery krajobrazowej, która wzmocni obronność terytorialną Polski. Odtworzone i chronione ekosystemy dają również inne korzyści, gdyż pełnią tu wiele ról równocześnie: zwiększają odporność ekologiczną i klimatyczną, chronią bioróżnorodność, poprawiają bezpieczeństwo wodne¹², żywnościowe i energetyczne, a także wspierają rozwój społeczno-gospodarczy.

¹² Bezpieczeństwo wodne rozumiane jako ograniczanie występowania suszy i powodzi oraz łagodzenie ich skutków poprzez adaptację do zmian klimatu opartą na potencjale ekosystemów.

Finlandia

Naturalne przeszkody terenowe już od lat są częścią strategii obronnej kraju. Dr Jan Kunas¹³ z Uniwersytetu Wschodniej Finlandii: „Zarówno przyroda, jak i miny przeciwpiechotne to instrumenty w teatrze wojennym, w którym – jak pokazywała historia – chodzi także o to, żeby przeciwnik, jeśli wejdzie na nasz teren, siedł tam, gdzie chcemy my, a nie on.”

Litwa, Łotwa, Estonia

Również inne kraje sąsiadujące z Rosją i Białorusią wzmacniają swoje bezpieczeństwo z wykorzystaniem rozwiązań opartych na przyrodzie. Jednym z nich jest tzw. Bałtycka Linia Obrony na obszarze Litwy, Łotwy i Estonii, gdzie znaczącą rolę obronną mają stanowić lasy, rzeki i jeziora¹⁴.

Polska

Dołączenie Polski do systemu wzmocnień zabezpieczałoby kompleksowo wschodnią flankę NATO i granicę Unii Europejskiej, a ponadto stanowiłoby transgraniczny korytarz ekologiczny.

Dlatego należy objąć ochroną i odbudową kluczowe tereny: Bagien Biebrzańskich i rzeki Narew, torfowisk i bagien Polesia Lubelskiego, doliny Bugu, innych terenów podmokłych, wszystkich lasów wzdłuż granicy z Rosją, Białorusią i Ukrainą.

Krowie Bagno - ostoja obejmuje fragment jednego z największych kompleksów torfowiskowych polskiej części Polesia.

Fot. Jarosław Krogulec

¹³ Bobry, miny, zapory i bagna. Kraje NATO zbroją się przed Rosją, „Gazeta Wyborcza”, 12.08.2025, <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,32114961,bobry-miny-zapory-i-bagna-kraje-nato-zbroja-sie-przed-rosja.html> (dostęp: 05.09.2025).

¹⁴ „Nie mamy planu B”. Państwa bałtyckie budują Bałtycką Linie Obrony, Defense24, 04.06.2024, <https://defence24.pl/geopolityka/nie-mamy-planu-b-panstwa-baltyckie-buduja-baltycka-linie-obrony> (dostęp: 26.09.2025).

Fot. Justyna Choroś

2. ZIELONA TARCZA WSCHÓD — JAK JĄ ZBUDOWAĆ?

Budowa „Zielonej Tarczy Wschód” to proces wymagający zarówno rzetelnego planowania, jak i skutecznej realizacji działań w terenie. Aby osiągnąć zamierzone cele, konieczne jest **połączenie wiedzy naukowej, zaangażowania instytucji państwowych i samorządowych, a także współpracy ze służbami mundurowymi, lokalnymi społecznościami oraz organizacjami pozarządowymi.**

Projekt ten można podzielić na dwa etapy: inwentaryzację i planowanie oraz objęcie ochroną i odbudowę ekosystemów jako elementu bezpieczeństwa. Należy w nim wykorzystać trwające prace nad Krajowym Planem Odbudowy Zasobów Przyrodniczych wychodzącym naprzeciw zobowiązaniom NRL.

2.1.

ETAP I:

INWENTARYZACJA I PLANOWANIE

Pierwszym krokiem jest zebranie danych, a gdy ich brakuje lub są niekompletne – inwentaryzacja środowiska w północnej i wschodniej Polsce. Wymaga to mapowania istniejących i zdegradowanych ekosystemów – np. torfowisk, dolin rzecznych, obszarów zalewowych.

W oparciu o zgromadzone dane powinna powstać **Strategia Zielonej Tarczy Wschód**, koordynowana na poziomie rządowym, realizowana wspólnie przez: Ministerstwo Obrony Narodowej, Ministerstwo Klimatu i Środowiska, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz instytucje takie jak: Lasy Państwowe, Wody Polskie, Wojsko Polskie (w tym Wojska Obrony Terytorialnej) i służby, takie jak Straż Graniczna czy Państwowa Straż Pożarna. Kluczowe jest również włączenie do procesu jednostek samorządu terytorialnego, środowisk naukowych i organizacji pozarządowych.

Strategia powinna obejmować także system monitorowania – przyrodniczego, hydrologicznego i klimatycznego – aby móc mierzyć efekty działań i odpowiednio nimi zarządzać.

Działania związane z realizacją Zielonej Tarczy Wschód wpisują się w cele **Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE)** w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych (Nature Restoration Law, NRL)¹⁵, przyjętego w czerwcu 2024 r.

Na jego mocy państwa członkowskie, w tym Polska, zobowiązane są do wdrożenia skutecznych, obszarowych działań na rzecz odbudowy przyrody – tak, aby do 2030 roku objąć nimi co najmniej **20% obszarów morskich i lądowych Unii Europejskiej oraz przywrócić co najmniej 25 000 km rzek** do stanu swobodnego przepływu. To cel, który wspiera zapobieganie zarówno suszy, jak i powodzi, ale także wpisuje się w strategię „Zielonej Tarczy Wschód”. To szansa dla polskich lasów, mokradł i rzek, które chronione i renaturyzowane będą miały szansę dalej świadczyć swoje usługi ekosystemowe, w tym funkcje obronne. Zgodnie z NRL, Polska – podobnie jak inne państwa członkowskie – ma opracować do września 2026 roku **Krajowy Plan Odbudowy Zasobów Przyrodniczych (KPOZP)**, w którym zostaną precyzyjnie określone sposoby realizacji celów rozporządzenia.

Proces projektowania Zielonej Tarczy Wschód powinien być ściśle skoordynowany z procesem opracowywania KPOZP, by w maksymalnym stopniu wykorzystać synergie między tymi inicjatywami.

”

Mimo ewolucji broni, amunicji i pojazdów wojennych na przestrzeni wieków, przyroda pozostaje bardzo ważnym elementem prowadzonych walk. Zbiorniki wodne, mokradła i stare lasy wciąż stanowią skuteczną barierę terenową. Zalesianie i zabagnianie realnie wspierają nasze działania obronne.

Płk Marek Pietrzak

¹⁵ Odbudowa zasobów przyrodniczych (Nature Restoration Law), Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/odbudowa-zasobow-przyrodniczych-nature-restoration-law> (dostęp: 26.09.2025).

”

Zatrzymanie osuszania mokradet i przywrócenie naturalnego biegu rzek może dać efekty niemal natychmiast. Już po kilku minutach od przegrodzenia rowu melioracyjnego widać zmianę poziomu wody. Niektóre bagna mogą odrodzić się w ciągu roku czy dwóch, a lasy z martwymi drzewami są praktycznie nie do przejścia dla ciężkiego sprzętu już teraz. My, pracujący w terenie biolodzy, wielokrotnie doświadczaliśmy, jak dzika przyroda potrafi utrudnić przemieszczanie się, a Puszcza Białowieska uczy nas, jak potężną przeszkodą może być natura.

Dr hab. Michał Żmihorski, prof. IBS PAN

2.2.

ETAP II:

WDRAŻANIE DZIAŁAŃ Z ZAKRESU OCHRONY I ODBUDOWY PRZYRODY

Z uwagi na występowanie wielu cennych środowisk przyrodniczych na obszarze realizowanego Programu „Tarcza Wschód”, Państwowa Rada Ochrony Przyrody¹⁶ zarekomendowała wykorzystanie ekspertyzy pt. „**Środowisko przyrodnicze jako naturalna zaporą zabezpieczająca granicę Polski - rekomendowane działania**”¹⁷ przy planowaniu działań obronnych, zgodnie z którą należy wdrożyć następujące środki zaradcze:

2.2.1.

ZMIANA ZARZĄDZANIA LASAMI

”

W pierwszej kolejności zalecamy wykorzystanie sukcesji naturalnej, tj. spontanicznie rozwijających się krzewów i drzew, na przykład na ugorach i nieużytkach. Lasy powstałe w wyniku sukcesji naturalnej są zazwyczaj trwalsze i bardziej zróżnicowane niż te powstałe w wyniku sadzenia, a także stanowią znacznie tańsze rozwiązanie. W przypadku braku sukcesji naturalnej można rozważyć ukierunkowane zalesianie terenu.

Dr hab. Michał Żmihorski, prof. IBS PAN

Dotychczasowa gospodarka leśna jest przede wszystkim nakierowana na eksploatację lasów w celu osiągnięcia przychodów z pozyskiwania drewna, co w naturalny sposób prowadzi do rozwoju infrastruktury drogowej, zmniejsza bioróżnorodność, uwypukla podatność na negatywne zjawiska związane ze zmianą klimatu, a co za tym idzie **zwiększa dostępność lasów i ogranicza ich funkcje obronne**.

[Dlatego celem działań związanych z Zieloną Tarczą Wschód powinna być zmiana zarządzania lasami, w tym wykształcenie takiej struktury lasu, która z jednej strony pozwoli na bardziej zrównoważoną gospodarkę leśną, a z drugiej funkcje obronne.]

¹⁶ Organ opiniodawczo-doradczy w zakresie ochrony przyrody, działający przy Ministrze Klimatu i Środowiska.

¹⁷ Państwowa Rada Ochrony Przyrody – Komisja ds. Ochrony Ekosystemów, Opinia w sprawie ekspertyzy „Środowisko przyrodnicze jako naturalna zaporą zabezpieczająca granicę Polski - rekomendowane rozwiązania”.

Kluczowe działania w tym obszarze:

Ograniczenie gospodarki leśnej

Należy zminimalizować działania związane z pozyskaniem drewna. Ewentualne cięcia powinny być realizowane w mniejszej skali, poniżej 1 ha powierzchni. Priorytetem powinny być także znaczące zapasy drewna na tzw. pniu w celu ich potencjalnego wykorzystania na potrzeby obrony, w tym budowy mostów, umocnień polowych oraz schronień dla wojska i ludności cywilnej.

Odtwarzanie lasów

Należy zaprzestać usuwania z lasu połamanych lub przewróconych przez wiatr drzew, a także zamierającego lub martwego drewna. Im większa będzie powierzchnia lasu bez ingerencji człowieka, tym trudniej będzie się przez nią przedostać ludziom i ciężkiemu sprzętowi, w tym sprzętowi wojskowemu.

Zmiany w sieci dróg

Należy ograniczyć zagęszczenie, nośność i przepustowość dróg leśnych, aby ich parametry odpowiadały wyłącznie funkcji, które mają spełniać, co ograniczy koszty ich utrzymania oraz utrudni przemieszczanie się wroga w czasie konfliktu zbrojnego.

Ograniczenie dostępu do infrastruktury liniowej

Należy również wrócić do zakrzewiania i niskiego zalesiania obszarów znajdujących się pod infrastrukturą liniową np. pod liniami energetycznymi, aby nie były one naturalnymi korytarzami otwartymi na penetrację przez siły wroga.

Naturalne uszkodzenia lasów, np. spowodowane wiatrem, tworzą zapory utrudniające przemieszczanie się ludzi i pojazdów. W lasach przygranicznych należy pozostawiać je bez ingerencji. Na zdjęciu widoczny jest fragment Puszczy Białowieskiej.
Fot. Adam Wajrak

2.2.2. ODTWARZANIE MOKRADEŁ

”

Mokradła i tereny bagienne stanowią naturalną przeszkodę spowalniającą przemieszczanie wojsk, a tym samym mogą wspierać bezpieczeństwo granic.

Powstają tam, gdzie gromadzi się woda – podziemna, powierzchniowa lub deszczowa.

Polska historycznie osuszała mokradła rowami melioracyjnymi i korytowaniem cieków, co doprowadziło do osuszenia ponad 85% terenów bagiennych. Odnowa mokradeł wymaga ograniczenia odpływu wody i uwzględnienia wpływu rowów melioracyjnych na poziom wód podziemnych, które często zależą od szerszych działań na danym obszarze.

Dr hab. Wiktor Kotowski, prof. UW

Zdecydowana większość mokradeł uległa w Polsce degradacji, co w połączeniu ze skutkami zmiany klimatu, doprowadza do obniżenia wilgotności w lasach, zwiększa ryzyko wyjąłowania obszarów cennych przyrodniczo, a także stwarza kolejne wyzwania dla gospodarki leśnej. **Należy więc dążyć do odtwarzania mokradeł w lasach oraz w krajobrazie rolniczym, aby zwiększać retencję wody.** Dzięki temu ustabilizuje się wilgotność, co utrzyma te tereny trudnymi do pokonania również w sezonie letnim.

Zmiany w zarządzaniu infrastrukturą melioracyjną

Należy zaprzestać budowy nowych i dalszego utrzymywania istniejących rowów melioracyjnych, w tym ich pogłębiania oraz oczyszczania, co ograniczy również odwadnianie terenów przygranicznych. Dotychczasowa infrastruktura odwadniająca powinna zostać zinwentaryzowana i ograniczona do niezbędnego minimum, a tam, gdzie to możliwe, zlikwidowana.

Rów odwadniający na terenach podmokłych. Do jego sforsowania wystarczy najprostszy wojskowy sprzęt inżynieryjny.
Fot. Przemysław Chylarecki

Odtwarzanie mokradeł w krajobrazie rolniczym

Na obszarach rolniczych, które nie są obecnie wykorzystywane w celach gospodarczych, trzeba zapewnić wsparcie zmiany ich przeznaczenia poprzez odtwarzanie mokradeł. W związku z tym należy stworzyć mechanizmy wsparcia finansowego dla właścicieli gruntów, w tym rolników, aby długofalowo osiągnąć cele klimatyczne i obronne. Warto również promować rolnictwo bagienne, tzw. paludikulturę, co pozwoli odpowiednio wykorzystać produkcyjnie torfowiska, jak również ograniczy możliwość ich sforsowania przez potencjalnych agresorów.

Już teraz co najmniej dwa państwa członkowskie – **Polska i Finlandia¹⁸** – badają **możliwość wykorzystania renaturyzacji torfowisk w celu przeciwdziałania zmianie klimatu i ochronie granic zewnętrznych.**

Znajduje to swoje odzwierciedlenie w wypowiedziach członków kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej RP: „*Chcemy, żeby natura była naszym naturalnym sprzymierzeńcem (...) żeby lasy były gęste, żeby przeszkody naturalne były elementem Tarczy Wschód i naszej obronności*” - wskazał Cezary Tomczyk, sekretarz stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej¹⁹, jak również na forum fińskiego parlamentu: „*W Finlandii od dawna wykorzystujemy naszą przyrodę do celów obronnych. Zdałem sobie sprawę, że zwłaszcza na wschodniej granicy znajduje się wiele doskonałych terenów, które można odtworzyć – dla dobra klimatu, ale także po to, aby jak najbardziej utrudnić przejście przez nie*” - uznał poseł Pauli Aalto-Setälä²⁰.

Mokradła stanowią trudną przeszkodę dla piechurów, a dla ciężkiego sprzętu – barierę nie do pokonania. Na zdjęciu widoczne są rozlewiska bagna Ławki.

Fot. Krzysztof Kałużny

¹⁸ From Kyiv to the Suwalki Gap, bogs return as Europe's defensive shield, „Politico”, <https://www.politico.eu/article/russia-defense-kyiv-ukraine-nato-eu-bogs-poland-war-germany/> (dostęp: 26.09.2025).

¹⁹ Rząd: inwestycje dla bezpieczeństwa prościej i szybciej, „Defence24”, 08.04.2025, <https://defence24.pl/legislacja/rzad-inwestycje-dla-bezpieczenstwa-prosciej-i-szybciej> (dostęp: 26.09.2025).

²⁰ Bagna na straży Europy. Nowa broń NATO, „Energetyka24”, 19.09.2024, <https://energetyka24.com/klimat/analizy-i-komentarze/bagna-na-strazy-europy-nowa-bron-nato> (dostęp: 26.09.2025).

2.2.3. RENATURYZACJA RZEK

”

Znaczną część naturalnych cieków wyprostowano w ramach regulacji, by przyspieszyć odpływ wody. W kontekście odtwarzania wysokiego uwilgotnienia siedlisk warto przywracać naturalne meandrowanie koryt rzek. Gałęzie, drzewa i kamienie w korycie nie tylko hamują przepływ wody - są również skutecznym utrudnieniem dla pokonania ich przez ludzi czy pojazdy wojskowe. Powinny zatem być utrzymywane lub celowo umieszczane w procesie renaturyzacji. Nawet niewielkie cieki, np. z pozostawionymi kłodami, tworzą rozlewiska i są tanim sposobem zabezpieczenia granic Polski.

Dr Alicja Pawelec-Olesińska, Fundacja WWF Polska

Trzeci zespół rekomendowanych działań skupia się na renaturyzacji rzek, która wspomaga odtwarzanie naturalnych rozlewisk np. Biebrzy, Bugu i Wieprza, co pozytywnie wpłynie na zwiększenie retencji wody, zwiększy bioróżnorodność i ograniczy możliwości przemieszczania się w terenach przygranicznych.

Ograniczenie prac utrzymaniowych na rzekach

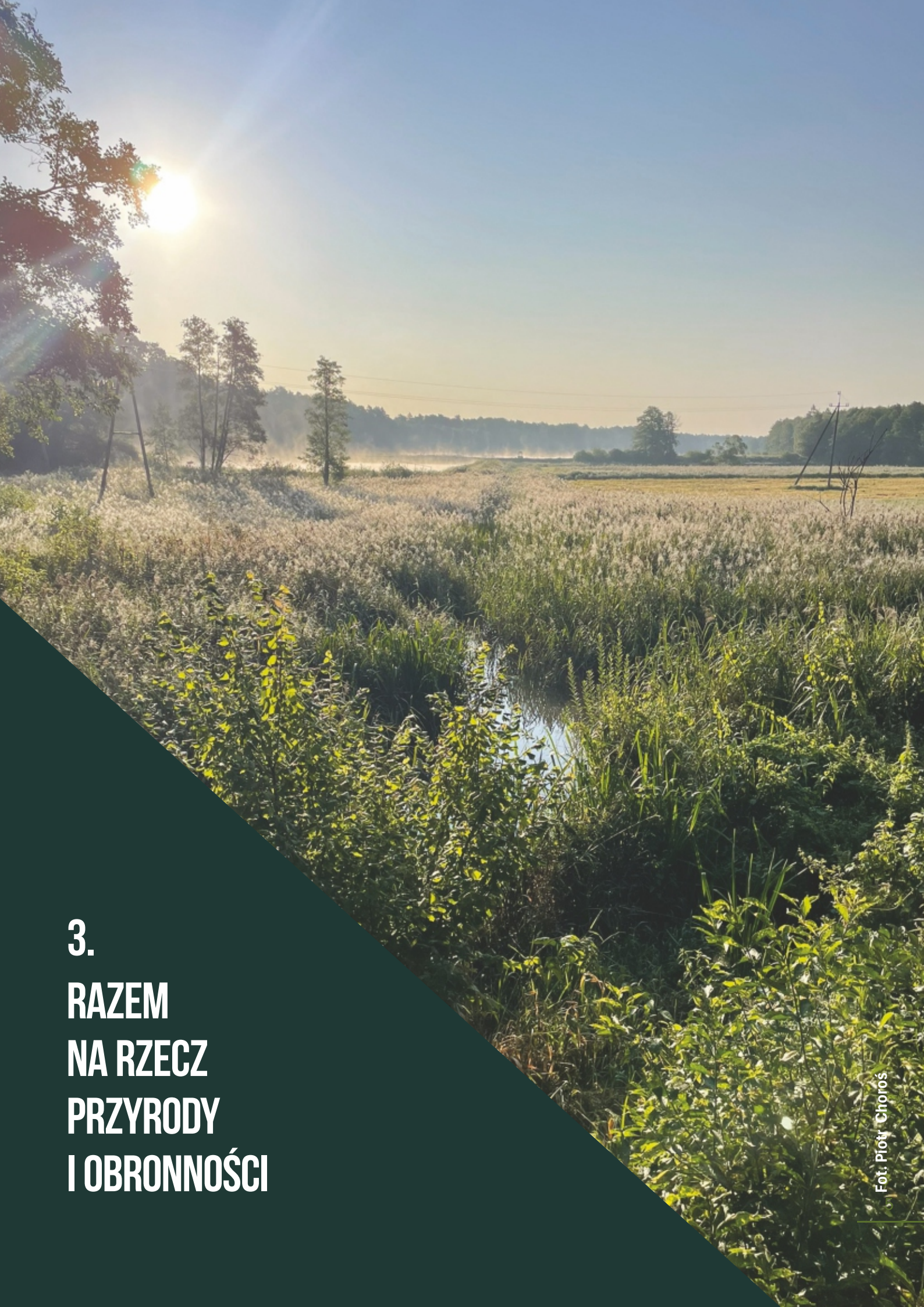
Należy przywrócić naturalne spowolnienie przepływu wody w rzekach, a przywrócenie meandryzacji będzie sprzyjało zabagnieniu dolin rzecznych i powstawaniu rozlewisk.

Wsparcie dla naturalnych metod regulowania stosunków wodnych

Istotnym działaniem jest również zakazanie odstrzału bobrów oraz odstąpienie od niszczenia tam i żeremi bobrowych, co przyspieszy odtwarzanie mokradł i ograniczy koszty związane z odbudową przyrody oraz funkcji obronnych na terenach przylegających do rzek.

Bug i jego rozlewiska – teren trudny do przejścia dla ludzi i ciężkiego sprzętu wojskowego.
Fot. Przemysław Chylarecki

3. RAZEM NA RZECZ PRZYRODY I OBRONNOŚCI

Fot. Piotr Choroś

3.1.

WSPÓŁPRACA NA POZIOMIE UNII EUROPEJSKIEJ

Budowa Zielonej Tarczy Wschód nie jest jedynie polskim wyzwaniem. To projekt, który wpisuje się w szerszy kontekst unijnej polityki bezpieczeństwa, klimatu i ochrony przyrody. Trwają prace nad nowym budżetem Unii Europejskiej, tzw. Wieloletnimi Ramami Finansowymi na lata 2028-2034.

Należy w nich uwzględnić zmiany, które zapewnią adekwatny do wyzwań poziom wydatków na ochronę bioróżnorodności:

- przypisanie co najmniej 10% całkowitego budżetu UE na cele związane z różnorodnością biologiczną;
- zapewnienie budżetu na wdrażanie działań przewidzianych w Krajowych Planach Odbudowy Zasobów Przyrodniczych;
- kontynuacja programu LIFE jako działania na rzecz środowiska i klimatu w kolejnej perspektywie finansowej, w formie wyznaczonej linii budżetowej UE;
- uwzględnienie w unijnych wydatkach na obronność wsparcia dla „zielonych” rozwiązań zwiększających bezpieczeństwo wschodniej granicy UE.

”

W związku z licznymi wyzwaniami w obszarze bezpieczeństwa i zmian klimatu, **Polska powinna wziąć na siebie rolę lidera w negocjacjach nadchodzącego budżetu unijnego** (zbudować sojusz państw stanowiących wschodnią granicę UE), aby w funduszach obronności uwzględnić wsparcie dla „błękitno-zielonej infrastruktury” możliwej do wykorzystania przez wojsko oraz mając na uwadze szeroko rozumiane bezpieczeństwo wychodzące poza granice Tarczy Wschód, domagać się by odpowiednie (adekwatne do kosztów wdrażania krajowych planów odbudowy zasobów przyrodniczych) środki na odbudowę bioróżnorodności (renaturyzację i „zadziczanie”) zostały zabezpieczone, także przez earmarking, w Funduszu Konkurencyjności."

Dr inż. Marta Majka Wiśniewska, Polska Zielona Sieć/Fundacja Greenmind

3.2.

WSPÓŁPRACA NA POZIOMIE KRAJOWYM

Wdrożenie Zielonej Tarczy Wschód, ale i przyrodnicza odbudowa obszarów poza nią, wymaga ponadresortowej współpracy i nadania priorytetu tym działaniom.

Do realizacji Zielonej Tarczy Wschód potrzebna jest współpraca ministerstw i instytucji. Podmioty te muszą współpracować w imię pilnego wdrożenia określonych działań przywracających ekosystemowe uwarunkowania terenu możliwe do wykorzystania przez wojsko, w łagodzeniu suszy i powodzi, gwarantujących bezpieczeństwo żywnościowe, ale i w zabezpieczeniu finansowania w następującym zakresie:

- **Rada Ministrów** – zaproponowanie zmian legislacyjnych umożliwiających działania wdrażające zielony element Tarczy Wschód, jak również odbudowę zasobów przyrodniczych na pozostałych obszarach.
- **Ministerstwo Obrony Narodowej** – kluczowa rola w podejmowaniu decyzji kierunkowych w stworzeniu Strategii Zielonej Tarczy Wschód oraz egzekwowanie od podmiotów zarządzających gruntami (Lasy Państwowe, Wody Polskie) wzmocnienia funkcji obronnych, a także współpraca z innymi państwami ws. tworzenia Zielonej Tarczy Wschód na wschodniej granicy UE.
- **Ministerstwo Klimatu i Środowiska** – zapewnienie spójności zielonego elementu Tarczy Wschód z Krajowym Planem Odbudowy Zasobów Przyrodniczych.
- **Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi** – opracowanie i wdrożenie systemu dopłat dla rolników umożliwiających rekompensatę utraconych zysków w wyniku ekstensywnej gospodarki rolnej uwarunkowanej renaturyzacją rzek i terenów podmokłych.
- **Lasy Państwowe w porozumieniu z Ministerstwem Klimatu i Środowiska oraz Ministerstwem Obrony Narodowej** – zrewidowanie planów urządzania lasu w kluczowych kompleksach leśnych, by zapewnić ich funkcje sprzyjające bezpieczeństwu i zmiana sposobów prowadzenia gospodarki leśnej w zakresie nieobjętym planami (sposoby planowania i wykonywania trzebieży, zasoby martwego drewna, w tym reakcje na lokalne zniszczenie drzewostanów, utrzymanie dróg leśnych).
- **Wody Polskie podległe Ministerstwu Infrastruktury** – niezwłoczne wdrożenie Krajowego Planu Renaturyzacji Wód Powierzchniowych oraz wyłączenie z eksploatacji systemów melioracji odwadniających i/lub przywracanie im funkcji utrzymującej wysoki poziom wód gruntowych.

Ważną rolę we wdrażaniu Zielonej Tarczy Wschód odgrywają jednostki samorządu terytorialnego, które występują w roli przedstawicieli społeczności lokalnych. Wraz z organizacjami pozarządowymi pełnią również funkcję konsultacyjną i edukacyjną.

PODSUMOWANIE

Bezpieczeństwo państwa i jego obywateli wymaga wykorzystania wszelkich dostępnych środków wzmacniających odporność Polski, a natura może zaoferować nam w tym zakresie kolejną usługę ekosystemową, jaką jest wspieranie obronności (a także odporności).

Działania związane z ochroną przyrody mogą przynieść realne korzyści w kontekście militarnym i być ważną częścią projektu Tarcza Wschód. Nie zawsze będą one wymagały dużych inwestycji, często są to bezkosztowe lub niskokosztowe działania, ponadto w niektórych przypadkach przyniosą oszczędności w wyniku np. zaniechania prac utrzymaniowych.

Zielona Tarcza Wschód – poprzez odbudowę i ochronę ekosystemów – łączy cele militarne, ekologiczne i społeczne. Pozytywnie wpłynie zarówno na obronność kraju, jak również poprawi bezpieczeństwo wodne, żywnościowe i energetyczne, odbuduje bioróżnorodność a także wesprze lokalny rozwój społeczno-gospodarczy.

Działania wpisują się w cele Rozporządzenia UE ws. odbudowy zasobów przyrodniczych (NRL) i powinny być skoordynowane z opracowaniem i wdrażaniem Krajowego Planu Odbudowy Zasobów Przyrodniczych dla Polski.

Projekt Zielonej Tarczy Wschód ma szansę stać się przykładem nowoczesnej, kompleksowej strategii obronnej, która nie tylko realizuje cele militarne, ale zadba również o środowisko i lokalne społeczności.

**WARSZAWA,
LISTOPAD 2025 R.**